

Talent

OVER
HOOGBEGAAFDE
KINDEREN

TALENT • JAARGANG 16 • NR. 1 • FEBRUARI 2014

*Wegdromen in de
les: van verveling
naar creativiteit*

*Leervaardigheden
helpen talent
bloeien*

*Elke school
verdient een
hoogbegaafdheids-
specialist*

REPORTAGE

*Haptonomie voor
hoogbegaafden*

Leervaardigheden

4

Interview

'Ze hebben niet leren leren', is een uitspraak die je al snel hoort als het gaat om hoogbegaafde kinderen. Maar wat betekent dit nu eigenlijk? En hoe leren deze leerlingen wel leren? 'Door besef en inzicht in eigen gedrag kunnen ze (leer) vaardigheden bewust inzetten.' *door Priscilla Keeman*

helpen talent *bloeien*

Het is een vraag die vaak in de lucht hangt als het om hoogbegaafde leerlingen gaat: 'Als ze zo slim zijn, waarom komt het er dan niet uit?' In de praktijk blijkt dat hoogbegaafde leerlingen bepaalde (leer)vaardigheden niet of onvoldoende ontwikkelen, soms juist omdat ze zo intelligent zijn.

Willeke Rol van onderwijsadviesbureau Bright Kids merkte dat zij steeds vaker hoogbegaafde leerlingen in begeleiding kreeg, die vastliepen in het middelbaar onderwijs. 'Vorig jaar coachte ik een jongen van 17 naar het eindexamen. Hij kwam in december bij me met allemaal onvoldoendes voor natuurkunde, scheikunde en wiskunde. Uit een gesprek bleek dat bij hem alles tot nu zo gemakkelijk was gegaan, dat hij dacht dat hij in vijf minuten klaar kon zijn met zijn leerwerk. Alleen bleek dat in het examenjaar niet meer te werken.'

Plannen, stap voor stap werken, organiseren van werk en werkplek: het zijn zaken die hoogbegaafde kinderen vaak niet of pas laat leren, doordat zij lange tijd voldoende hebben aan hun intelligentie om alle leerstof in één keer te overzien. Als er een moment komt waarop dit niet langer werkt, begrijpen zij, en de volwassenen om hen heen, vaak niet waar het misgaat.

Leervaardigheidenspel

Tijdens haar schoolloopbaan kreeg Joost de Maaré, oud-docente Biologie en leerlingbegeleider aan het Utrechts Gymnasium en inmiddels directeur van Bureau Joost, geregeld te maken met leerlingen met kelderende cijfers. Ervan uitgaand dat het deze leerlingen ontbrak aan inzicht in hun aanpak, bedacht zij het praktische leervaardigheidenspel. Met dit spel (zie ook kader) kan een docent in kleine groepjes snel uitvinden wat de sterke en minder sterke punten zijn van een leerling. Aan de hand van de kaartjes benoemen de leerlingen zelf de vaardigheden die ze nodig hebben om hun werk goed te kunnen doen, bijvoorbeeld: me aan de planning houden, nee zeggen tegen afleiding, of: bureau opruimen. 'Met het leervaardigheidenspel kun je in een leerling-gesprek of een mentorles aandacht besteden aan leervaardigheden', vertelt De Maaré. 'Nadat de leerlingen één of twee vaardigheden hebben gekozen om in de komende tijd aan te werken, bespreek je ze en maak je de afspraken SMART (zie kader). Door

de leerling zelf na te laten denken over de aanpak, bevordert je de motivatie en zelfredzaamheid van de leerling.'

Snel leren = leuk leren

Ook Rol van Bright Kids merkte dat het de leerlingen in haar begeleidingspraktijk ontbrak aan planning en organisatie. 'Ze hebben bijna allemaal Facebook openstaan en hun telefoon aan tijdens het maken van huiswerk. Het is grappig om te merken dat de meesten geen vaste werkplek hebben. Ze liggen op bed met hun boeken of zitten op de bank in de huiskamer.' Rol volgde zelf de opleiding tot trainer van de cursus Snel leren = leuk leren bij Time2Control (zie kader). 'Het goede van deze training is dat de kinderen in zes weken veel leren', vindt Rol. Net zoals bij het leervaardigheidenspel, is de training bedoeld om de leerlingen inzicht en handvatten te bieden om daarna zelf aan de slag te kunnen. Tijdens de training, gegeven in kleine groepjes, leren

SMART

De afkorting SMART staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden. Door een afspraak of doelstelling 'SMART' te maken, concretiseer je deze en blijkt het gemakkelijker om deze te realiseren.

Een doel is **specifiek** als duidelijk en volledig omschreven staat wat je wilt bereiken. Bijvoorbeeld: in de volgende proefwerkperiode haal ik voor alle vakken minimaal een zes. Je maakt dit **meetbaar** door op het volgend rapport voor alle vakken minimaal een zes te staan. Vervolgens maak je de doelen **acceptabel** en haalbaar. Bijvoorbeeld: ik ga zes weken voor mijn proefwerkperiode beginnen met leren. Door grotere doelen op te splitsen in kleinere subdoelen, maak je ze **realistisch**: ik lees elke dag een half uur lang dertig bladzijden. Tenslotte maak je de doelen **tijdgebonden** door een begin- en einddatum in te plannen: op vrijdag 3 november heb ik hoofdstuk 1 tot en met 5 uit.

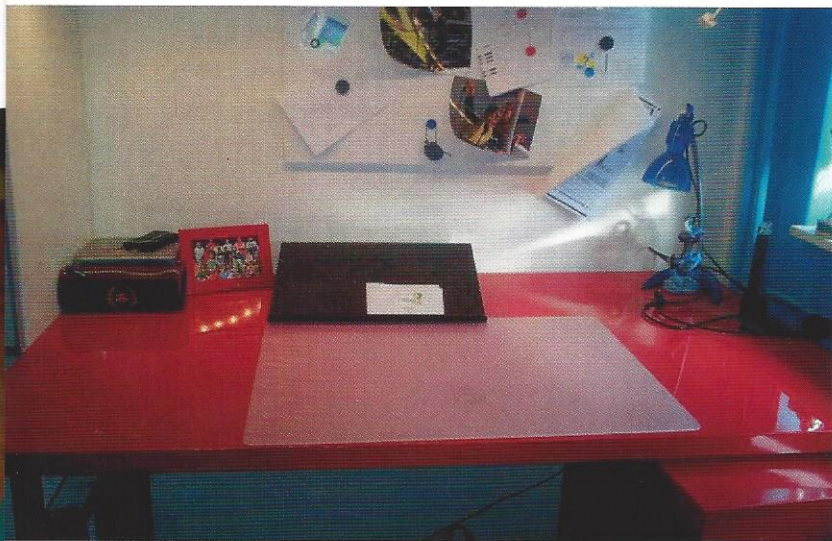
Zie ook het cursusboek *Snel leren = Leuk leren* van Annemieke Groeneveld.

'Chaos in je kamer is chaos in je hoofd'

de leerlingen onder meer mindmappen, snellezen en geheugentechnieken toepassen.

Dit zijn in feite 'de krenten in de pap', vertelt bedenker Anemieke Groeneveld van Time2Control. Deze leertechnieken helpen de leerlingen om sneller en plezieriger door de leerstof te gaan, waardoor het leren gemakkelijker gaat. 'Als je weet dat je door snellezen twee à drie keer sneller gaat lezen, waardoor je dus een boek waar je normaal zes uur over doet, nu in twee of drie uur uit hebt, dan motiveert dat', legt Groeneveld uit. 'Dat je met snellezen meer geconcentreerd leest en dus – na oefening – meer opneemt van de leerstof, is daarbij mooi meegenomen.'

6

Al moet de smartphone daarbij natuurlijk wel uit. 'Uiteindelijk gaat het er om dat de leerlingen het besef en het inzicht ontwikkelen dat ze bewust anders met hun huiswerk om moeten gaan', meent Groeneveld. 'Tijdens de training gaan ze begrijpen dat chaos in je kamer, chaos in je hoofd is. En zoiets simpels als dat elke vorm van huiswerk voorbereiding is op het proefwerk. Als je goed plant en organiseert, hoef je voor de proefwerkperiode nog maar weinig te doen.' En ook dat motiveert. Door te leren plannen en organiseren, kan afvloeien naar een lager schoolniveau voorkomen worden, denkt Groeneveld. 'Leerlingen moeten leren hoe zij vaardigheden in kunnen zetten, maar het belangrijkste is dat zij ervaren dat het werkt. Dat ze grip krijgen op het schoolwerk.'

Rol geeft de training Snel leren = leuk leren, alhoewel bedoeld voor verschillende schoolniveaus, alleen aan hoogbegaafde kinderen. 'Deze kinderen pikken heel snel op wat ze moeten doen', vertelt zij. Rol biedt daarom extra achtergrondinformatie, 'bijvoorbeeld door meer te vertellen over de achtergrond van mindmappen en de bedenker ervan'. Daarnaast doet zij veel vi-

sueel. 'De leerlingen maken een whatsappgroep aan en delen daarin voor- en nafoto's van hun werkplek. Behalve stimulerend is het verrassend om de resultaten te zien.'

Rol leert haar leerlingen om 'niet voor de zesjescultuur te gaan', dat vindt zij 'zonde van hun potentieel'. Vanaf dag één van de cursus besteedt zij daarom aandacht aan de theorie van Carol Dweck over fixed mindset en growth mindset (zie illustratie). 'Het mooie daarvan is dat het de leerlingen helpt om naar zichzelf te kijken. Vaak hoor je: 'Ik had een onvoldoende omdat er zo streng wordt beoordeeld', of: 'Ik had drie toetsen in één week, dat is te veel om te leren'. Met behulp van de theorie van Dweck kijken zij naar de invloed van hun eigen acties.' Een leerlinge (14, 4 Gymnasium) haalde met behulp van de training haar cijfers op en liet Rol weten 'naar zichzelf te hebben gekeken'. Ze besepte nu dat zij 'het zelf beter kon regelen'. 'Dat is het mooiste wat je te horen kan krijgen'.

Talent-Vaardig

Naar jezelf kijken, ook wel zelfreflectie of metacognitie genoemd, draagt bij aan je zelfredzaamheid. In een eerder artikel in Talent (Talent 4, 2012) sprak klinisch neuropsycholoog prof. dr. Hanna Swaab over executieve functies. Dit zijn hersenfuncties die het reguleren van gedrag, denken en emoties ondersteunen. Als deze ordenende vermogens goed ontwikkeld zijn en je je eigen gedrag en denken goed kan sturen, ben je veel minder afhankelijk van de omgeving en de structuur die anderen je bieden. Volgens Swaab geeft dit mogelijkheden in het leven: je kunt bijvoorbeeld meer halen uit een leerervaring als je ordenende vermogens sterk ontwikkeld zijn.

Novilo-afgestudeerde Yvonne Buijsen-Duran wilde iets toevoegen aan het welbevinden van het hoogbegaafde kind. De oud-leerkracht basisonderwijs richtte zich bij het ontwikkelen van haar methode Talent-Vaardig niet op het cognitieve stuk, maar op het gedrag van het kind zelf. 'De problematiek die vaak je vaak ziet bij hoogbegaafde kinderen wordt weggelaten door specifieke executieve functies te oefenen.' Anders dan de genoemde trainingen en middelen is Talent-Vaardig bruikbaar voor jonge kinderen. Door middel van observaties en vragenlijsten stelt de Talent-Vaardigbegeleider welke executieve functie versterkt dient te worden, waarna coaching aanvangt. Het einddoel is echter hetzelfde: zelfmanagement. 'Vaak zoekt men de oplossing bij een probleem als faalangst in oplossingen waarbij het kind zelf zo weinig versterkt wordt', vindt Buijsen-Duran, 'terwijl het kind daar juist iets aan heeft'.

Buijsen-Duran spreekt uit ervaring. De moeder van twee

Snel leren = leuk leren

Annemieke Groeneveld van Time2Control ontwikkelde de zesweekse training Snel leren = leuk leren. In deze periode kijken deelnemers naar hun motivatie, leren ze diverse geheugentechnieken, snellezen en mindmappen en draait het verder met name om plannen en organiseren. Ook faalangst, zelfvertrouwen en omgang met leraren en ouders komen aan bod. De training is bedoeld voor leerlingen in het voortgezet onderwijs van vmbo-t tot gymnasium. Snel leren = leuk leren wordt landelijk gegeven. Een tweedaagse opleiding als trainer is te volgen via Time2Control.

Willeke Rol van Bright Kids zet de training in voor hoogbegaafde kinderen: 'Het goede van deze training is dat het een totaalpakket biedt. Kinderen leren naar zichzelf kijken, zien hoe ze dingen aanpakken en leren zelf verandering aanbrengen.'

Kijk voor meer informatie op www.time2control.nl en www.brightkids.nl.

'Leren door zien, doen en ervaren'

hoogbegaafde kinderen (8 en 10) kampte voordat zij zich bewust werd van haar eigen hoogbegaafdheid met faalangst. In de acceptatie van haar begaafdheid loste de faalangst langzamerhand op. 'Het geluk zat voor mij in de erkenning en herkenning van hoogbegaafdheid', vertelt Buijsen-Duran. 'Zo zouden wij ook de rust moeten vinden om naar onze kinderen te kijken.'

In haar methode komt dit terug in de vier pijlers van aanpak: respectvolle communicatie met het kind, het stellen van een duidelijke doelstelling, rekening houden met het bijzonder (divergente) denkvermogen van het kind en het geven van passende feedback op het proces.

Uitgangspunt van Buijsen-Duran is – in navolging van prof. dr. Tessa Kieboom – dat hoogbegaafdheid niet slechts bestaat uit (hoge) intelligentie en creatief denkvermogen. Persoonkenmerken als een groot rechtvaardigheidsgevoel, perfectionisme, een kritische instelling en hoogsensitiviteit maken in haar zelf ontworpen Model van Duran deel uit van hoogbegaafdheid.

Vervolgens dragen interne en externe factoren bij aan het al dan niet tot bloei komen van het talent van het hoogbegaafde kind. 'Een hoogbegaafd kind heeft duidelijkheid, een doel voor ogen en begrip nodig, aldus Buijsen-Duran. Zij geeft het voorbeeld van een meisje dat woede-aanvallen had 'van ODD-achtige proporties'. 'Zij mocht aangeven hoe boos ze was op een 'gevoelstrap' van 1 tot 10, waarbij één heel boos was en tien niet boos. Als zij thuis een woede-aanval kreeg moest zij letterlijk op de traprede gaan staan waaruit bleek hoe boos zij was. Daardoor kon zij haar boosheid duidelijk maken. In het begin was dat steeds de eerste traprede. Haar doel was om uiteindelijk drie weken niet onder de zes te komen. Dat lukte.'

Leervaardighedenspel

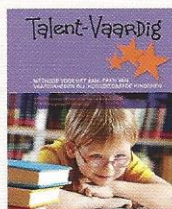

Joost de Maaré ontwikkelde in samenwerking met Bureau Talent het leervaardighedenspel. Hiermee kan een begeleider met kleine groepjes leerlingen (twee tot

zes deelnemers) binnen één lesuur erachterkomen welke leervaardigheden bij een leerling goed ontwikkeld zijn en welke versterkt zouden moeten worden voor een succesvolle afronding van school en studie. De zeventig kaartjes waaruit het bestel bestaat vermelden elk een andere leervaardigheid, zoals motivatie voor school opbrengen, een planning maken, bureau opruimen, discipline – doen wat moet, mindmap maken, mezelf overhoren, etc.. Het gebruik van de kaartjes laat de leerlingen zelf ontdekken waar ze verbetering in aan moeten en willen brengen. Hierdoor accepteren zij gemakkelijker hulp bij de ontwikkeling van deze vaardigheden.

Het Leervaardighedenspel is verkrijgbaar via Bureau Talent. Voor meer informatie kijk op: www.bureautalent.nl.

Talent-Vaardig

Novilo-afgestudeerde Yvonne Buijsen-Duran schreef een methode om hoogbegaafde kinderen (leer)vaardigheden aan te leren. Zij ontwikkelde een eigen model van hoogbegaafdheid waarin een belangrijke plaats is voor de persoonkenmerken.

Deze kenmerken, een groot rechtvaardigheidsgevoel, perfectionisme, een kritische instelling en hoogsensitiviteit, kunnen een hoogbegaafd kind nog al eens in de weg zitten in de ontwikkeling. Buijsen-Duran beoogt met haar methode de executieve functies te versterken en een blijvende verandering teweeg te brengen in de ontwikkeling van het (jonge) kind.

Kijk voor meer informatie op www.talentvaardig.nl.